

PAMOKOS MEDŽIAGA

❖ Kas yra Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas?

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos archyvas – tai didžiausia ir seniausia lietuvių folkloro saugykla Lietuvoje ir pasaulyje, paveldėjusi Lietuvių mokslo draugijos, Lietuvių tautosakos archyvo fondus. Joje saugoma jau trečią šimtmetį kaupiama tautosakinė medžiaga: turima per 2 mln rankraštiniuose rinkiniuose esančių tautosakos kūrinių, per 400 000 vnt. garso ir vaizdo įrašų, per 50 000 nuotraukų ir jų negatyvų. Taip pat saugomi Lietuvių tautosakos archyvo dokumentai, asmeniniai folkloro rinkėjų ir tyrinėtojų rankraščiai, iš Amerikos lietuvių kultūros archyvo gautas dr. Jono Balio archyvas.

❖ Kas tai yra Lietuvių tautosakos archyvas?

Lietuvių tautosakos archyvas – didžiausia ir seniausia Lietuvoje tautosakos saugykla, turinti gausią fonoteką bei fototeką. Praėjusio šimtmečio pabaigoje pradėta kaupti ir videoteka. Seniausias rankraštis datuojamas 1800 m., nuotrauka – 1907 m. Pirmieji garso įrašai į volelius buvo įrašyti 1908 m., į plokšteles – 1935 m., į magnetines juostas – 1952 m., seniausias vaizdo įrašas – 1972 m. Tautosakos archyvo fondų pradžia sietina su Lietuvių mokslo draugijos veikla. Draugijos pirmininkas dr. Jonas Basanavičius ir jos nariai skatino rinkti tautosaką, surinktą tautosakinę medžiagą stengėsi telkti į vieną vietą. Iki šių dienų išliko sukaupti 1269 rinkiniai, tarp jų yra garsių lietuvių rašytojų bei visuomenės veikėjų – Jono Basanavičiaus, Simono Daukanto, Gabrielės Petkevičaitės-Bitės, Juozo Tumo-Vaižganto, Lauryno Ivinskio, Mato Slančiausko, Jurgio Elisono, Petro Vaičiūno, Juliaus Janonio ir kt. – tautosakos rankraščių.

Tautosakos archyvo fondų pradžia sietina su Lietuvių mokslo draugijos (1907–1940) įkūrimu Vilniuje ir jos veikla. Draugijos pirmininkas dr. Jonas Basanavičius ir jos nariai skatino rinkti tautosaką, surinktą tautosakinę medžiagą stengėsi telkti į vieną vietą. Įsigijus fonografo aparatą, 1908–1912 m. buvo padaryti ankstyvieji lietuvių liaudies melodijų įrašai.

❖ Petro Vileišio asmenybė ir veikla

*Ponuliai, dirbkime, dirbkime tik kultūros ir ekonomikos darbą,
o kai visa to padaugės, tai ir politikos atsiras savaime..., –*
ragino savo tautiečius žymus Lietuvos visuomenės ir kultūros veikėjas,
pramonininkas Petras Vileišis.

Petras Vileišis gimė 1851 m. sausio 25 d. Mediniuose, Pasvalio rajone laisvų karališkų valstiečių Vincento Vileišio ir Agotos Mačėnaitės šeimoje. Nuo 1861 m. mokėsi Panevėžyje, 1870 m. aukso medaliu baigė Šiaulių berniukų gimnaziją, įstojo į Peterburgo universiteto Fizikos ir matematikos fakultetą. 1874 m. jį baigė, įgydamas matematikos mokslų kandidato laipsnį. 1880 m. baigė Sankt Peterburgo kelių inžinierių institutą, gavo inžinieriaus vardą ir buvo paskirtas į Maskvos apygardos geležinkelio kelių valdybą, kuri 1883 m. Vileišį išsiuntė į Belgiją susipažinti su nauja geležinių geležinkelio tiltų statybos technika, panaudojant kesonus. Dar kurį laiką padirbęs valdyboje kesonų specialistu, įkūrė statybos firmą ir statė geležinius tiltus, taip užsidirbdamas daug pinigų. 1890 m. grįžo į Vilnių. Čia įsteigė mechanines žemės ūkio padargų dirbtuves (1900 m.), spaustuvę lietuvišioms knygoms leisti (1904 m.) ir lietuviškų knygų knygyną (veikė iki 1913 m.). 1904 m. pradeda leisti pirmą lietuvišką dienraštį „Vilniaus žinios“ ir pats jį redaguoja.

❖ Vileišių rūmų istorija

Institutas įsikūręs pastatuose, 1904–1906 m. inžinieriaus Petro Vileišio pastatytuose pagal Augusto Kleino projektą. Iki 1931 m. šiuose rūmuose gyveno Vileišiai, o nuo 1932 m. jie tapo lietuvių kultūros židiniu: čia buvo įsikūrusi Lietuvių mokslo draugija ir jos biblioteka (1907–1940), „Ryto“ draugija; prie gatvės esančiame name įsteigta spaustuvė, kurioje buvo spausdinamas pirmasis lietuviškas dienraštis Vilniaus žinios, veikė lietuviškų knygų knygynas; 1907 m. surengta pirmoji lietuvių dailės paroda. Nuo 1941 m. rūmai priklausė Lietuvos mokslų akademijai, vėliau – Lietuvių kalbos ir literatūros institutui, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutui. Pastatai – vietinės reikšmės architektūros paminklas.

Vileišių rūmai – tai XX a. pradžios pastatai su neobaroko ir modernio bruožais. Susideda iš rūmų, gyvenamojo namo prie gatvės, ūkinio pastato ir tvoros su vartais. Visas sklypas užima apie 0,46 ha. Rūmai sklypo gilumoje pastatyti ant specialiai suformuotos šlaito terasos. Tai vieni pirmųjų pastatų, kurių statyboje panaudotos tada dar retos Lietuvoje statybinės medžiagos – betonas, cementas, gelžbetonio perdangos. Pamatams akmenys užsakyti ir nutašyti Suomijoje, plytos – rinktinės. Kokliai krosnims parsisiųsdinti iš Olandijos, jų papuošimui Vileišis, sako, davęs svarą aukso. Vietoj tradicinių plytinių dūmtraukių sumontuoti variniai, nerūdijantys vamzdžiai. Stogas dengtas į žvynus panašiomis švino plokštelėmis. Tarp kupolų – puošnūs metaliniai kaminai. Visi trys pastatai aprūpinti elektros šviesos įrengimais, vandens įvadu ir kanalizacija su biologiniu filtru. Name prie gatvės buvo įkurdinta laikraščio „Vilniaus žinios“ redakcija bei spaustuvė, veikė knygrišykla.

❖ Pagrindinės veiklos kryptys tautosakos archyvo šiandien

Archyve saugoma medžiaga rūpinasi Tautosakos archyvo skyrius. Darbuotojai inventorina sukaupią ir naujai gaunamą tautosakinę medžiagą ir parengia ją saugojimui, aptarnauja ir konsultuoja lankytojus. Skyriuje kuriamos ir nuolat pildomos kompiuterinės duomenų bazės, skenuojami rankraščiai bei nuotraukos, skaitmeninami garso bei vaizdo įrašai, vykdomos programos ir projektai.

Tyrinėjami ir publikuojami vertingiausi garso įrašai ir tautosakos rinktinės, rašomos monografijos, studijos. Skyriaus mokslo darbuotojai gvildena įvairias su folkloro kilmės ir raidos procesais susijusias problemas – lietuvių liaudies dainavimo ir instrumentinio muzikavimo tradicijų kaitą ir jų apraiškas šiandienos kultūroje, vykdo tyrimus lietuvių etnomedicinos ir etnobotanikos, liaudiško pamaldumo srityse ir kt. Tyrimų duomenys skelbiami moksliniuose straipsniuose, pristatomi konferencijose.

Tautosakos garso įrašų duomenų bazė ypač patogi naudotis tiems lankytojams, kurie ieško senosiose garso laikmenose – fonografo voleliuose ir plokštelėse – užfiksuotų garso įrašų.

Lietuvių tautosakos archyvo fonotekoje saugomi seniausi Lietuvoje folkloro įrašai, 1908–1949 m. įamžinti fonografo voleliuose (iki mūsų dienų išliko 117 volelių, 340 kūrinių) ir 1935–1949 m. – fonografo plokštelėse (išliko 980 plokštelių, per 6700 kūrinių). Čia taip pat sukaupia magnetofono juostų (1952–1994) ir kasečių (1971–2015) kolekcija, kurią sudaro per 8,500 val. garso įrašų, kaupiami skaitmeniniai folkloro ekspedicijų, koncertų, renginių garso failai.

1908–1912 m. Lietuvių mokslo draugijos narys Eduardas Volteris ir jos pirmininkas Jonas Basanavičius, važinėdami po Lietuvos kaimus, į fonografo volelius pirmą kartą įrašė lietuvių liaudies dainas, skudučiais, dūdmaišiu, dūdmaišiu ir smuiku atliekamas melodijas.

TAI ĮDOMU!

Kasmet pažymima Tautosakos diena, rengiama „Tautosakos savaitė“, teikiama geriausio tautosakos rinkėjo nominacija „Tautosakos medus“. Organizuojamos mokslinės konferencijos ir seminarai, leidinių pristatymai, vedamos ekskursijos.

Informacijos šaltinis: <https://www.ilti.lt/>

Priedas Nr.1

RYTELIO SUTARTINĖS

534

RYTO, RYTELIO

Keturinė

R. Ry ____ to, ry__te__lio, ry__to ra__ti__

P. Ry ____ to, ry ____ to, ry ____ to

____lė ____liu, ry__to ra__ti__lė ____liu.

ra__ti__lė__liu, ry ____ to ra__ti__lio.

Rinkinys

Ryto, rytelio,
Ryto ratilėliu,
Ryto ratilėliu.

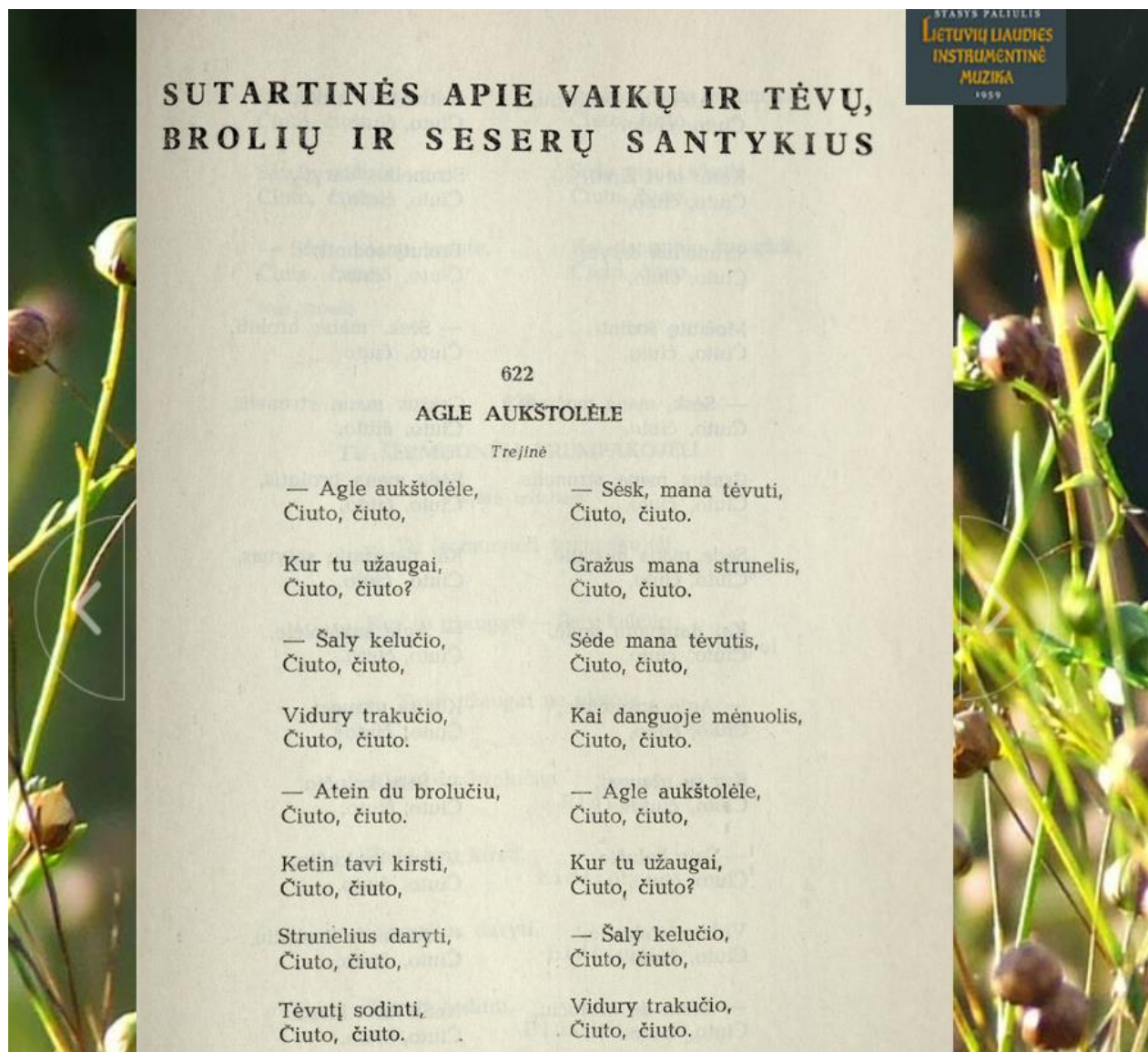
Papilys

Pritarinys

Ryto, ryto,
Ryto ratilėliu,
Ryto ratilio.

LIETUVIŲ LIAUDIES
INSTRUMENTINĖ
MUZIKA
1959

Šaltinis: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Zenonas Slaviūnas „Sutartinės“, 1958-1959 m.

Šaltinis: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Zenonas Slaviūnas „Sutartinės“, 1958-1959 m.

STASIS PALLIUS
LIETUVIŲ LIAUDIES
INSTRUMENTINĖ
MUZIKA
1959

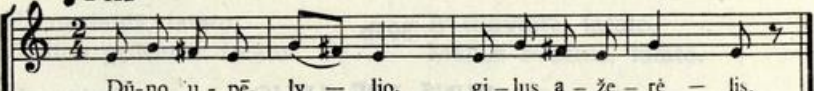
SUTARTINĖS PRIE ĮVAIRIŲ DARBŲ

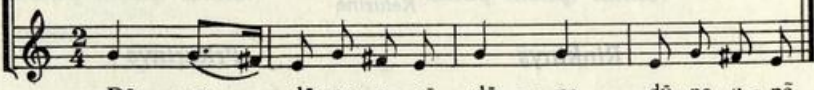
303a

DŪNO UPĖ, LYLIO

Keturinė

♩ = 112

R.
Dū-no u - pė, ly - lio, gi - lus a - že - rė - lis.

P.
Dū - no, dū - no u - pė, dū - no, dū - no u - pė.

<i>Rinkiny</i>	<i>Pritarinys</i>
Dūno upė, lylio, Gilus azerėlis.	Dūno, dūno upė, Dūno, dūno upė.
Dūno upė, lylio, Tami azerėly,	Dūno, dūno upė, Dūno, dūno upė.
Dūno upė, lylio, Plaukia untinėlis,	Dūno, dūno upė, Dūno, dūno upė.
Dūno upė, lylio, Ir manā brālalis.	Dūno, dūno upė, Dūno, dūno upė.
Dūno upė, lylio, Tami azerėly,	Dūno, dūno upė, Dūno, dūno upė.

Šaltinis: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Zenonas Slaviūnas „Sutartinės“, 1958-1959 m.

757

STASYS PALTULIS
LIETUVIŲ LIAUDIES
INSTRUMENTINĖ
MUZIKA
1959

SUTARTINĖS, APDAINUOJANČIOS AUGMENIĄ

561 a

JEGLALA AUKŠTUOLA, LADŪTO

Trejinė

$\text{♩} = 104$ (f) *

1. Jeg - la - la aukš - tuo - la, la - dū - to,

jeg - la - la aukš - tuo - la, la - dū - to tū - to. *

3. Vi - sus gi - rios me - de - lius, la - dū - to,

vi - sus gi - rios me - de - lius, la - dū - to tū - to.

— Jeglala aukštuola,	Kam prajaugai,
Ladūto,	Ladūto,
Jeglala aukštuola,	Kam prajaugai,
Ladūto tūto,	Ladūto tūto,

Šaltinis: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Zenonas Slaviūnas „Sutartinės“, 1958-1959 m.